

A tanulók megismerése és a tipológia

Előző tanulmányunkban (V. évf. 1. sz. 27. old.) a tanulók jellemzéséről szólva utaltunk a *tipológiai* fogalmak alapvető fontosságára. Megjegyeztük, hogy a típuselméletek ismerete nagyban hozzásegít bennünket a tanulók személyiség-jegyeinek alaposabb feltáráshoz. Rövid összefoglalónkban azokról a típuselméletekről kívánunk áttekintő tájékoztatást adni, amelyek gyakorlati szempontból legtöbb segítséget nyújthatnak számukra.

Elöljáróban megjegyezzük, hogy az elterjedt típuselméletek a felnőttek személyiség-jegyeinek elemzése, összehasonlítása, csoportosítása alapján jöttek létre. Ezért ezek egyike sem alkalmazható közvetlenül a fejlődésben levő tanulók jellemzésénél. Az a tény, hogy az iskolaköteles tanulókat a nevelés során még nagyon sok formáló hatás éri, a messzemenő következtetések terén is óvatosságra int bennünket. Eleve két fontos törvényszerűséget kell elfogadnunk: 1. A gyermek veleszületett adottságai kiinduló alapot képeznek a személyiség kialakulásához, azonban a fejlődés szélső határai — pozitív és negatív irányban — rendkívül távol esnek egymástól. Például ahhoz, hogy valaki kiemelkedő teljesítményekre képes grafikus legyen, bizonyos adottságokkal kell rendelkeznie. Ezek azonban nagyon különböző irányban és eltérő mértékben fejleszthetők. Egyes adottságok igen jó készségek vagy képességek alapjául szolgálhatnak, de ha nem végzünk olyan tevékenységet, amelyek során a kérdéses adottságra támaszkodnánk, akkor arra nem épül készség, mintegy rejtve marad. Bizonyos adottságok magasabb foka a készségek és képességek gyorsabb és eredményesebb kifejlesztését teszi lehetővé. 2. A velünk született adottságaink nem determinálják személyiségünk végső kifejlődési formáját, mint ahogyan ezt egyes pszichológusok állították, hanem annak alakulására jelentős hatást gyakorol a környezet számos tényezője. A személyiség fejlődését a társadalmi környezet olyan jelentős mértékben befolyásolja, hogy annak hatása az ember — különösen a fejlődésben levő fiatalok — magatartásában jól elemezhető módon felismerhető. Miután a gyermeket a fejlődése közben nagyon különböző hatások érik, amelyeket előre pontosan nem is lehet lemérni, nehéz lenne megállapítani, hogy milyen személyiségjegyek nyernek majd fokozottabb hangsúlyt. Így annak sincs reális alapja, hogy a gyerekekről előre megjósoljuk, milyen sajátságok jellemzik majd felnőtt korában a személyiségét.

Amikor tehát az elterjedtebb *tipológiák* alaptételeinek ismertetését vállaljuk, ezt azzal a megszorítással tesszük, hogy noha azok az általános iskolai tanulók megismerésében jelentős segítséget nyújtanak, azonban alkalmazásukban kellő mértéket kell tartani.

A *személyiség típusainak* vizsgálatát az teszi lehetővé, hogy az egyes emberek sok tekintetben megegyező sajátságokkal rendelkeznek, ugyanakkor más tulajdonságok terén különböznek egymástól. Előfordul, hogy csak egy-egy sajátosság (pl. gyors, logikus gondolkodás, vagy biztos fellépés, avagy akarati szilárdság stb.) egyezik meg, míg más vonatkozásban jelentős eltérések mutatkoznak. Lehetnek azonban olyan jellegzetességek, amelyekkel más sajátosságok mindig, vagy nagyon gyakran együttjárnak. Ezek a tények teszik lehetővé bizonyos típusok kiválasztását. Közismert, hogy a mindennapi gyakorlatban, az ún. gyakorlati emberismeretben is szokásos a típusok megállapítása. Beszélnek pl. könnyelmű, takarékos, bizalmaskodó, barátságatlan, indu-

latos stb. típusról. Ezek a megállapítások természetesen sok pontatlanságot, felületeséget takarnak. Annyit azonban elfogadhatunk, hogy sok esetben — főleg egy-egy konkrét vonatkozásban — találóak.

Tudjuk azt is, hogy a típusok megállapítása nem *osztályozás*. Ez azt jelenti, hogy az azonos típusúhoz tartozók nem mindenben, hanem csupán bizonyos vonásokban egyeznek, vagy hasonlítanak. Sőt a tipizálás alapjául szolgáló jegyek is nagyon különböző mértékben találhatók meg náluk. Igen ritka az olyan ember, akinél a típusra jellemző vonások mind megtalálhatók. Az ún. *tiszta típusok* tehát nagyon ritkák, körülírásuk a típus jellemzése szempontjából azonban szükséges. A típus tehát az „általában” jellemző sajátosságokra utal, a konkrét valóságban ellenben ettől eltérő egyedekkel találkozunk. Hiszen ahány ember, annyi személyiség.

A típuselméletek alapját az a gyakorlati felismerés képezte, hogy egy-egy sajátossággal rendelkezők várható magatartása, viselkedése, teljesítménye hasonlatosságot mutat. Úgy vélték, hogy bizonyos alaptulajdonságok sok tekintetben megszabják a további jellemző vonásokat, ezek viszont előre tájékoztatnak bennünket az ember magatartásformáiról.

Az első típus-elmélet már az ókorban (i. e. mintegy 400 évvel) keletkezett. Megalkotója Hippokratész, aki naiv módon úgy vélte, hogy az ember szervezetét négy nedv: a vér (= *sanguis*), a sárga epe (= *chole*), a fekete epe (= *melaina-chole*) és a nyálka (= *phlegma*) képezi. Hippokratész szerint ezek a nedvek különböző arányban keverednek az ember *vérében*, szervezetében. Vérmérsékleti típusainak megállapításánál figyelemmel volt a testalkat és jellem kapcsolataira is. A hippokrateszi temperamentum (vérmérsékleti)-típusok elmélete téves alapokra épült. Ennek ellenére olyan éles megfigyelőkészségről, az emberi magatartás olyan sokoldalú elemzéséről tesz bizonyosságot, hogy még ma is segítséget nyújt a személyiség jellegzetességeinek feltárásában.

Négyféle *vérmérsékleti típus*ról szoktunk beszélni: szangvinikus, kolerikus, melankolikus és flegmatikus. Ezek jellemzői a következők:

a) *Szangvinikus*. A környezet hatásaira gyors, erős reakciókkal válaszol. Figyelme könnyen felkelthető, gyorsan koncentrálni, a benyomások könnyen kerítik hatalmukba. Figyelme, gondolkodása, képzelete élénk, irányát gyorsan változtatja, éppen ezért nem elmélyült. Gyorsan lelkesedik, felbuzdul, nagy elhatározásokkal nagy tetteket ígér. Érzelmei is rövid idő alatt kirobbanó erősséget érnek el, sokszor azonnali tettekre serkentenek. Mindez azonban szalmaláng-jellegű. (Innen a szalmaláng-természet elnevezés.) Amilyen gyorsan haragra gerjed, éppen olyan hamar vissza is nyeri nyugalmát, kedélyét; az élet napos oldalát keresi, ezért tartósan nem adja bűnnek a fejét; optimizmus a olyan helyzeteken is átsegíti, amelyek másokat tetteiben gátolna; a nehézségektől nem riad vissza, mert azokat alaposabban nem is mérlegeli; rövid távlatban gondolkodik és tervez, a jelennek él, a múltat könnyen felejt, és nem szívesen foglalkozik a holnap gondjaival sem. Könnyen megnyilatkozik, legtöbbször őszinte. Barátkozó, de baráti kapcsolatait ritkán jellemzi mélység. Befolyásolhatósága nem válik előnyére, hiszékeny. A jót könnyebben elhiszi másról, mint a rosszat. Ezért inkább jóindulatú típusnak tartják.

A gyerekek és az ifjak többnyire a szangvinikus típus vonásait mutatják, természetesen nagyon széles változatban. A gyermekre jellemző érzelmi labilitás, a gyorsan fellángoló, majd ugyanilyen gyorsan lecsillapodó indulatok, az elhatározások ingatag volta, a kitartás hiánya, a könnyen kötött és mélyebb nyomok nélkül oldódó barátságok (inkább barátkozások), mind arra utalnak, hogy a szangvinikus vérmérséklet itt még a gyermekkorra, s nem a személyiség későbbi formájára utal. Mégis fel kell figyelni az egyes sajátosságok megnyilvánulásainak konkrét eseteire, a sokszor jellemző, és már

előre mutató, vagy a nevelés szempontjából figyelmeztető jellegű szertelenségekre, vagy éppen egyes jellemzők hiányára. Így feltétlenül meg kell látnunk, a féktelen jókedvet, a gátlás nélkül kiélt indulatokat, a makacs haragtartást, a szűk határok között mozgó kedélyváltozást, a feltétel nélküli segítőkészséget stb. Ezért egyes konkrét esetben nyomára bukkanhatunk, más vérmérsékleti típusok jellegzetes megnyilvánulási formáira is. Lássuk ezeket!

b) *Kolerikus*. A szangvinikus típusal több sajátosság tekintetében megegyezik, mégis jellegzetesen elkülöníthető típus. A környezet hatásai iránt szintén nagy érzékenységet mutat. Érdeklődése széles területen mozog, elmélyülő, figyelme hatékony és tartós. A környezettel együtt él, kifelé forduló, válaszmagatartása gyors, erős, határozott. Az élményeket tudatosan rendezi, válogatja, állásfoglalását igyekszik megalapozni a saját maga számára is. Elhatározása szilárd, néha kissé merev. Ennek magyarázata, hogy az összefüggéseket gyorsan felismeri, az élményeket jól elraktározza (tehát könnyen, gyorsan és tartósan tanul), viszont ez néha túlzottan magabiztossá, sőt elbizakodottá teszi. Önmagának jobban hisz, mint mások ítéletének. Érzelmei jelentős szerepet játszanak életében. Ennek ellenére érzelmeit gyakran leplezni igyekszik, hogy tetteinek inkább ésszerűségét hangsúlyozza ezzel is. Elhatározását világosan tisztázott motívumokra építi, ezért szándékai mellett kitart, bátor, a veszedelmet is kész vállalni elveiért és céljaiért. Vezető, irányító szerepre törekszik, a mások irányítását nehezen fogadja el, a vezetést éppen ezért gyakran öncélúan bírálja. Így sűrűn szembe kerül feletteseivel, munkatársaival, mert „mint az igazság bajnoka” úgy érzi, hogy magatartásával a közérdeket szolgálja. Akadnak köztük erőszakos, féktelen és durva egyéniségek. Kedvező erkölcsi környezetben értékes tagja közvetlen környezetének, sőt szélesebb körben is hatást gyakorol. Ha azonban hibás erkölcsi szemlélet vezérli tetteit, akkor erőszakos, kíméletlen, környezetének nagyon sok gondot okozó, nehezen elviselhető típus.

A kolerikus típus irányába fejlődő tanulókra leginkább jellemző tulajdonságok a vezető szerepre való törekvés, a bátor, határozott fellépés, a gyors gondolkodás és a tudatosan vállalt tevékenységben a viszonylagos állhatatosság. A személyiség alakítása szempontjából igen lényeges, hogy tetteikésztségét szinte állandóan foglalkoztassuk, értékes értelmi és akarati adottságait erkölcsileg nemes motívumok hatása alá vonjuk. Szoktassuk arra, hogy a közösségért mindig a közösség érdekeinek figyelembe vételével kell küzdeni. Ne csak bátran, hanem mindig megalapozottan, meggondoltan mondjunk bírálatot és magunk is vállaljuk mások kritikáját. Nagyon fontos, hogy megfelelő szoktatással a gyermeket önbírálatra neveljük, mert csupán így alapozhatjuk meg önuralmát.

c) *Melankolikus*. A környezet hatásai iránt kevésbé érzékeny, válaszmagatartása, reakciói nehézkesek, lassúak. Ugyanilyen gondolkodása, beszédritmusa. Gondolatait nehézkesen, szűkszavúan fejezi ki. Nehezen megközelíthető, érdeklődését alig lehet irányítani, mert inkább befelé él. Az élményeket lassan, alaposan dolgozza fel, nehézkesen tanul, viszont ismeretei tartósak. Érzelmileg kissé tompa, érzelmei kevés szerepet játszanak életében, magatartásának irányításában. Sem dolgokhoz, tervekhez, célokhoz, sem élő személyekhez nem kötik hatékonyabb, mélyebb érzelmeik. Bizalmatlan, társaságban ritkán oldódik fel, felszínes érzelmeit is magába rejti, pesszimizmusra hajlik. Az elhatározást legtöbbször hosszas töprengés előzi meg. Elhatározásában azonban erős, ezért munkájában is kitartó, türelmes. A felkészültségének, érdeklődésének megfelelő területen elmélyült, értékes munkát végezhet. Az északi népeknél gyakori ez a típus, az öregedő emberek között is bőven akad a melancholia felé hajló. A gyerekek között nehéz e típus képviselőjére akadni. Az elvonuló, a társas kapcsolatokat

nem igénylő, nehézkes gondolkodású, szűkszavú gyermekeknél találjuk meg az erre a típusra utaló jellemzőket. A lassan kialakuló és vontatott reakciókból is következtethetünk e típusra.

d) *Flegmatikus*. A nyugalom megtestesítője. A környezete irányában csekély érdeklődést tanúsít, reakciói lassúak, nehézkesek. Figyelme is éppen olyan szűkkörű és felszínes, mint érdeklődése. Az élmények feldolgozása, gondolkodása lassú, sablonos. Magatartását főleg a kialakult szokások irányítják. Az új iránt alig mutat érdeklődést. Ritkán megnyilvánuló érzelmei nem mélyek és gyorsan kialszanak. Ezért a környezethez, hozzátartozókhöz, barátokhoz fűződő kapcsolatai is érzelemszegények. Lassú, nehezen kezd minden tévékenységet, lusta, vagy szívesen elkerüli az erőfeszítést. Nem kezdeményező, vezetésre alkalmatlan. A gyermekek között is akadnak e típushoz tartozók, főleg a gyenge, hanyag tanulók soraiban nem ritkák. Őnzők, a közösség problémái szinte hidegen hagyják.

A hippokratészi vérmérsékleti típusok tisztán ritkán fordulnak elő. Néhány jellegzetes típusjegy felismerése azonban kiindulási alapot képezhet általános megállapításokhoz. Egy-egy konkrét megnyilvánulási helyzetből ellenben akkor sem szabad végső következtetést levonni, ha több típusjegy erősíti is meg egymást. Megnyugtató módon csak a legelső számú konkrét helyzet alapján kísérlelhetjük meg meghatározni a típusbeli hovatartozást.

Hippokratész típus-elmélete évszázadokon át bővült, módosult. A hiányosságait sokan, sokszor támadták. Ennek ellenére ma is szívesen hivatkoznak rá. A XX. században keletkezett elméletek közül egyelőre még egyik sem érte el azt a népszerűséget, amit Hippokratész típusa oly hosszú ideje élvez.

Az újabb elméletek közül több nyújthat számunkra hasznos támpontot a személyiség vonásainak feltárásában. Nézzük ezek néhány gyakorlatilag felhasználható megállapítását!

Jung két fő típust különböztet meg: a *befelé forduló* (introvertált) és a *kifelé forduló* (extrovertált) típust. Ezeket egymáshoz viszonyítva ellentétes típusoknak tekinti, noha hangsúlyozza a típusok keveredését.

Jung befelé forduló személyiség-típusát erős alanyiség (szubjektivitás) jellemzi. A környezet hatásait letompítja, szubjektíven értékeli és ezen az alapon szűri meg. A tényeket sajátos egyéni logikával értékeli. Ítéleteiben, véleményében, meggyőződésében is a „megérzésnek” van jelentős szerepe. Zárkózott, nehezen barátkozó, bizalmatlan mások iránt. Úgy érzi, hogy ő áll az események központjában. Az ő javára, vagy kárára történik sokminden körülötte. A kifelé forduló típus ezzel szemben érdeklődik környezetének megnyilvánulásai iránt. Keresi az érintkezést környezetének eseményeivel, a körülötte élő személyekkel. Reálisan igyekszik megismerni közelebbi és távolabbi környezetét. Igyekszik mindehhez sikeresen alkalmazkodni. Nem idegenkedik az új barátságoktól, közlékeny, nyílt, derűs. Szereti a kedélyes környezetet, a bajt, kellemtelenséget igyekszik elkerülni. Keresi az elismerést; az elismerés megtagadása, vagy éppen a negatív jellegű kritika erősen érinti.

Az a gyermek, akit sem a szülői ház, sem az iskola nem félemlít meg túlzottan, az elsősorban kifelé forduló. Szívesen éli kis társas életét. A fejlődés általános iskolás szakaszában főleg a kifelé forduló típusú gyerekekkel találkozunk.

Kretschmer „Testalkat és jellem” című munkájában a testalkatnak és a lelki sajátosságoknak szoros összefüggésére épülő tipológiai felfogását fejti ki. Noha már előtte mások is rámutattak arra, hogy a testi felépítettség önmagában is következtetésekre ad lehetőséget, a testalkat és karakter kapcsolatának részletes kifejtését elsőként Kretschmer végezte el. Elméletének alapját az a következtetésen alátámasztott meg-

figyelése képezte, hogy a *cirkuláris elmezavarban* szenvedő (mániás-depressziós) betegek általában alacsony termetű, kövérkés (*piknikus*) emberek. Gömbölyded alakú, gyenge izomzatú, rövid, párnás ujjú emberek, akik nem vetik meg a jó falatot, szeretik a kényelmes életet. A másik, merőben eltérő elmebetegség a *szkizofrénia* inkább a sovány (*aszténiás, leptoszom*) testalkatú egyénekre jellemző. Jól felismerhető hosszú, sovány nyakáról, vékony arcáról, amelyet az éles orr még nyúltabbá tesz. A harmadik típus az *atléta*. Fejlett, erős izomzat, nagy mellkörfogát, keskeny medence és széles váll jellemzi.

Kretschmer az alkati sajátságokat örökletesnek tekinti és nagyon kevés szerepet szán a karakter kialakulásában a társadalmi hatásoknak. Az elmélet egyéb hiányosságai mellett talán ez az egyik legnagyobb gyengéje.

Kretschmer úgy vélte, hogy a kövérkés (piknikus) testalkatnak a *ciklotim*, a sovány (aszténiás) alkattak a *szkizotim*, míg az atléta testalkatnak (mint közbeesőnek) a *viszkozus* temperamentum felel meg.

A ciklotim típusúak derült lelki világú, hangulatos, nyílt, közvetlen emberek. Érdeklődésük változó; gyakran meglepő ötleteik vannak. Szeretik a változatosságot, fecsegők, szókimondók, könnyelműsége hajlamosak. Sok gyakorlati érzékű ember tartozik ehhez a típushoz. A szkizotim temperamentumúak lelki folyamatai nem egyenletesek. Néha gyorsan reagálnak a hatásokra, máskor magukba zárják gondolataikat, érzelmeiket, problémáikat. Nem egyszer érzelmi zavarai akadályozzák őket a gyors és helyes alkalmazkodásban. Böven akad köztük makacs, önfejű, ingerlékeny ember. A meggyőződés emberei. Az atléta termetű, viszkozus temperamentumú ember szívós, lassú, nyugodt. Nehezen hozható ki sodrából. Merev, néha durva magatartású.

A 10 éves koron alul közelről sincs még a gyermek testformája úgy kialakulva, hogy erről megbízható módon lehetne a későbbi felnőtt alkatára következtetni. A fejlődés további szakaszában ellenben már kezd kialakulni a testalkat néhány jellemzője. A testi növekedésnek a pubertás elhúzódó szakaszára eső része már jól sejteti a későbbi testformát. Ekkor pl. már jól felismerhető a kövérkés típus kényelemszeretete, lassúsága, kedélyessége, vagy a soványak szívóssága, makacssága, vagy éppen ingerlékenysége.

Értékes támpontot ad *E. Jaensch* típuselmélete. Ha megállapításait kellő kritikával is kell fogadnunk, gyakorlatilag hasznos szempontokat meríthetünk azokból. Tartós megfigyeléssel jól felismerhetjük tanítványaink között is Jaensch hét alaptípusának képviselőit. *E. Jaensch integrált és desintegrált* típusai ugyanis jól elkülöníthetők. Az integrált típus a benyomásait jól összeszervezi, minden érdeklí, mindenre figyel, aminek értelmét látja. Mindenben keresi az összefüggéseket, igyekszik mindennel megtalálni a helyes kapcsolatot. Ezért sikeresebben is alkalmazkodik a környezet adottságaihoz. Az élményeket, egyáltalán a pszichikus folyamatokat rosszul szervező, desintegrált típusú gyermek érdeklődése szűkkörű, figyelme is kis területre irányul. Gondolkodásmódja analízis.

Pavlov állatkísérletei során számos olyan értékes megfigyelést végzett, amelyek újszerű típuselmélet alapjául szolgálhattak. Azt észlelte, hogy az egyes kísérleti állatok azonos körülmények között jellegzetesen megkülönböztethető módon viselkedtek. Megállapítása szerint a tipikusan elkülönülő viselkedésformák alapját az idegfolyamatoknak az egyes állatoknál muratköző különbségeiben kell keresnünk. Tanításának jelentősége abban van, hogy típuselméletét kellő értelmezéssel az emberi személyiség vizsgálatánál is hasznosítani lehet.

Pavlov úgy találta, hogy a két alapfolyamat: a *serkentés* és a *gátlás* különböző erőssége, ezeknek egymáshoz való viszonya magyarázza meg az ember viselkedésé-

nek a sajátosságait. A serkentési és gátlási folyamatok erőssége alapján *erős és gyenge* típust, majd mindkettőnél *kiegyensúlyozott és kiegyensúlyozatlan* típust különböztetett meg. Típusait párhuzamba állította Hippokratész temperamentum-típusaival.

Az *erős, kiegyensúlyozott típus* (szangvinikus) serkentési és gátlási folyamatai gyorsan változnak, élénk tettekre kész, könnyen hevülő, de hamar lecsillapodó emberek.

Az *erős, kiegyensúlyozatlan típusú* (kolerikus) embereknél a serkentési folyamatok nagyobb erősségével szemben gyengébb hatású gátlási folyamatokat tapasztalhatunk. Ezért szembetűnően ingerlékenyek, bátor, támadó szelleműek.

Az *erős, kiegyensúlyozott* típusnál Pavlov megkülönböztet még egy *nyugodt* formát is. Ezeket a hippokratészi flegmatikus típussal lehet párhuzamba vonni.

A *gyenge serkentési és gátlási* folyamatokkal jellemezhető egyének fáradékonyak, félénkek. Szándékaik végrehajtásában határozatlanok, gátlásokkal küzködők.

Pavlov tehát nagyra értékelte az ókori görög tipológia megállapításait és abból mindazt elfogadta, ami tudományos vizsgálataival alátámasztható volt.

Pavlov nyomatékosan felhívja a figyelmet arra, hogy az idegrendszer vele született adottságai mellett a személyiség alakulásában döntő szerepet játszik a mindenkori környezet, annak valamennyi hatása. *Ezzel aláhúzza a nevelés szerepét is.*

Felhívjuk még a figyelmet a legújabb időben megalkotott típuselméletre is. *Sheldon* az ún. korrelációs típusstanában abból a feltételezésből indul ki, hogy a személyiség egyes adottságai és a jellemvonások között törvényszerű összefüggés, *korreláció* állapítható meg. Például a lassú reakciókkal a testi kényelem szeretete, türelmesség, a gyermekek és a család szeretete stb. együttjár. *Sheldon* úgy vélte, hogy a testalkati tényezők, valamint a vérmezséklet ismerete elég nagy megbízhatósággal segít bennünket a jellemvonások feltárásában. Elmélete sok tekintetben emlékeztet *Kretschmer* típusstanára. Ennek a gyakorlati emberismeretben való alkalmazását nehezíti az a körülmény, hogy *Sheldon* alkattípusai (endomorfikus, mezomorfikus, ektomorfikus) esetében a vérmezséklet és az alkat korrelációja csak a tiszta típusoknál állapítható meg.

Úgy véljük, hogy e rövid tájékoztató hasznos támpontot nyújt tanítványaink személyiségének alaposabb megismerésében.

Viszonylag könnyen hozzáférhető irodalom:

Lénárd Ferenc: Emberismeret (Általános lélektan) Bpest, 1948. Egyetemi Nyomda.

Nyirő Gyula: Psychiatria, Bpest, 1961. Medicina.

Radnai Béla szerkesztésében: Alkalmazott lélektan, Bpest, 1962, Élet és Tudomány.

Rubinstein, Sz. L.: Az általános pszichológia alapjai, Bpest, 1964. Akadémiai Kiadó. (I—II. kötet.)

Szegedi Janka: Típusstan és nevelés, Szeged, 1938. (A szegedi egyetem Pedagógiai-lélektani Intézete sorozatában.)

